

"אגורה באהלך עולמים"

(תהילים ס"א)

זמני השבת

ירושלים

כניסה 19:10 יציאה 20:28 ר"ת 20:58

גיליון 219

מטות מסעי-תשפ"ג

עשה לך רב

ישראל יוצאים להילחם במדיין ואומר המלכים על הפסוק, וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמָּטָה לְצָבָא אֹתָם וְאֵת פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לְצָבָא וְכָלִי הַקָּדָשׁ וְחֲצֵצְרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ. מדוע הדגישה התורה את פנחס? הרי הוא בתוך הכלל וכבר אמרה התורה וישלח אותם- כולל פנחס. אלא, כל מקום בתורה בו יש לשון כזו, של כלל ואחר כך פרט, מלמד שהפרט המוזכר בפסוק, שקול כנגד כולם. משמע שלא משנה כמה יצאו למלחמה, פנחס הוא כנגד כולם. כמו לכו ראו את הארץ ואת יריחו (יריחו היא חלק מהארץ, מלמד שהיא כנגד כולה), ויפקדו מאנשי דוד תשעה עשר איש ועשהאל (עשהאל שקול כנגד התשעה עשר), ושלמה אהב נשים נכריות רבות ואת בת פרעה (מלמד שבת פרעה כנגד כולם). שלמה מבין שאם הוא לוקח את בת פרעה, יש לו אפשרות להשפיע על העולם כולו.

למרות הדברים הללו ועל אף שוודאי היה יודע שלמה לענות לרבו על כל טענה שיטען כנגדו שלא לקחת את בת פרעה, בכל זאת כל עוד היה שמעי רבו קיים, לא לקח שלמה את בת פרעה. ומה מנע משלמה להתחיל במהלך שאליו כיוון? הפחד מרבו. זו כוונת הפסוק, וינס אל אחת הערים האל וחיי. שכל עוד רבו איתו, יש לו חיות.

הגמרא בשבת (נו:) אומרת, "אמר רב יהודה אמר שמואל, בשעה שנשא שלמה את בת פרעה, ירד גבריאל (המלאך) ונעץ קנה בים ועלה בו שירטון ועליו נבנה כרך גדול של רומי". אירוע זה התרחש כ 900 שנה לפני חורבן בית שני שנחרב ע"י רומי וכבר אז אמרו רבותינו, ששורש החורבן הוא תלמיד שלא התבטל לרבו.

הגמרא בסנהדרין אומרת, שבגלל המעשה של שלמה, כמעט ואיבד את העולם הבא שלו ללא בת קול יוצאת לעזרתו. זה שלמה שחיבר את שיר השירים שעליו נאמר, שחיבורו היה כיום שנברא העולם, כיצד יתכן שלא יהיה לו חלק לעולם הבא?

הגמרא שם דנה מי הם המלכים שאין להם חלק לעולם הבא וחכמים רצו להוסיף עוד מלך אחד (שלמה). באה דמות דיוקנו של אביו (דוד) התחננה לפניו ולא השגוהו בה. ירדה אש משמיים והחלה שורפת את ספסליהם ולא השגוהו בה. יצאה בת קול ואמרה, "חזיתי איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתייצב (הולך להולם הבא), כל יתייצב לפני חשכים". שהיה זריז שלמה ובנה את בית המקדש ללא עיכובים, מאידך שבנה את ביתו לא הזדרז בבנייתו. אומרת הגמרא, שחכמים לא השגוהו בה. אמרה פעם נוספת בת קול, וכי בכס תלוי הדבר להחליט למי יש חלק לעולם הבא ולא לי? אין הבחירה תלויה אלא בי.

זה שאמר ר' טרפון, הפורש ממך כפורש מהחיים. שלמה המלך כמעט ומאבד את העולם הבא שלו. לולא הקב"ה בעצמו מתערב, היו חותמים רבותינו שלא יהיה לו חלק לעולם הבא. אבל אם היה שלמה בטל לרבו גם לאחר מיתתו, הדיון בו כלל לא היה מתרחש.

כעת נבין, עם ישראל יודעים שאם הם יוצאים להילחם במדיין, הם מאבדים את משה רבם ממנו הם יונקים את התורה והוא החיות שלהם. משה יודע שאם הוא מעביר את ציווי השם כלשונו ואומר לנקום נקמת ישראל מאת המדיינים, לא היו ישראל יוצאים להילחם וזה שבחן של ישראל ויחסם למשה. מצד אחד עוד רגע וסקלוני, אבל כאן אינם מוכנים לאבד את משה.

כעת נראה מה חש משה כלפי עם ישראל.

בפרשה אנו מוצאים ציווי של הקב"ה למשה, וַיִּקַּם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמְּדִינִים אַחַר תִּאֲסַף אֶל עַמִּיךָ. הנקמה מגיע לאחר ששנות מדיין הכשילו את ישראל וגרמו למותם של 24 אלף מישראל. אם כך, אנו יודעים שגם בנות מואב לקחו חלק בהכשלת ישראל ומה עם נקמת מואב? אלא, נכון שהיו גם מבנות מואב, אבל החלק העיקרי שהכשילו את ישראל הם בנות מדיין. ראינו בפרשת בלק, שמואב שאלו עצה מוקני מדיין ומפרש רש"י: כיון שראו את ישראל נוצחים, שלא כמנהג העולם אמרו, מנהיגם של אלו במדין נתגדל, נשאל מהם מה מדתו. אמרו, לו אין כחו אלא בפיו. אמרו, אף אנו נבא עליהם באדם שכחו בפיו (זה בלעם). בלעם אינו מצליח לקלל ונותן עצה לבלק: וְעַתָּה לְחַכּוּ הַקְהָל אֶת כָּל סִבִּיבֵתֵינוּ כְּלַחֵף הַשּׁוֹר אֶת יָרֵק הַשְּׂדֵה, מכאן שלא ילחמו בך ישירות אלא ילחכו מסביב ומדיין הם אלו שצריכים לדאוג ולכן שלחו את בנותיהם יותר ממואב.

לאחר הציווי של הקב"ה, משה איננו ממתין, וַיִּנְדְּבֵר מֹשֶׁה אֶל הָעָם לֵאמֹר הִחְלַצוּ מֵאֲתָכֶם אֲנָשִׁים לְצָבָא וַיְהִי עַל מִדְּוָן לְתַת נִקְמַת יְהוָה בְּמִדְוָן. אֶלֶף לַמָּטָה אֶלֶף לַמָּטָה לְכָל מְטוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלַחוּ לְצָבָא. וַיִּמְסְרוּ מֵאֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלֶף לַמָּטָה שְׁנַיִם עָשָׂר אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא. מסביר רש"י: "להודיעך שבחן של רועי ישראל, כמה הם חביבים על ישראל. עד שלא שמעו במיתתו, מה הוא אומר? עוד מעט וסקלוני. ומשמעו שמיתת משה תלויה בנקמת מדיין, לא רצו ללכת עד שנמסרו על כרחן". המקור לדברי רש"י הוא בספרי וכדי להבין את הדברים נתבונן בפרשת מסעי המדברת על הרוצח בשגגה שגולה לעיר מקלט.

אומרת התורה: וְאִזּוּ יִבְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָה שְׁמֶשׁ. לְנֶסֶת שְׁמֵה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח אֶת רֵעֵהוּ בְּבִלִי דַעַת וְהוּא לֹא שָׂא לֹו מִתְמַל שְׁלֹשׁ וְנֶסֶת אֶל אַחַת מִן הָעָרִים הָאֵל נְחִי. שואלת **הגמרא במסכת מכות (י:)**: מה הכוונה של המילה ויחיי? אז בפשט הדברים, יש לעשות הכל על מנת שיהיה בערים אלו חיות (אוכל, שתיה וכיו'), על מנת שלא יזדקק אותו רוצח בשגגה לצאת מהעיר ולא יסתכן בזה שעלול לפגוע בו גואל הדם. אבל בעומק הדברים אומרת הגמרא, שהמילה ויחיי באה ללמד שמגלים עם אותו אחד שהרג בשגגה, גם את רבו (הוא החיות שלו) וזה דבר פלא. מדוע על הרב לגלות בגלל תלמיד הרג בשגגה? הרי הרב חף מפשע. אלא ללמדנו, שהתורה היא החיות ובלתי תורה אין חיים. ואם ילך הרוצח לעיר מקלט ולא יהיה לו רב שידריך ויכווין אותו, בגדר של והיו עינך רואות את מורך, ממילא חיינו כבר לא יהיו אותם חיים.

נמצא, שאדם הלומד תורה מרבו, אין זה מותרות. אלא הרב הוא חיות האדם! שהרב מביאו לחיי העולם הבא ע"י לימוד התורה. כפי שאמר ר' טרפון לר' עקיבא, כל הפורש ממך כאילו פורש מן החיים.

אומרת **הגמרא בבבכות (ח:)**: "אמר רבי חייה בר אמי משמיה דעולא: לעולם ידור אדם במקום רבו, שכל זמן ששמעי בן גרא קיים לא נשא שלמה את בת פרעה". וצריך להבין את הדברים. וכי שלמה שביקש לקחת את בת פרעה, לא היה הדבר לתכלית מסוימת? שהרי חיפש שלמה להגיע לכל העמים ולהחדיר בהם אמונה בהשם יתברך. ועוד שוודאי שלא ניתן לטעון ששלמה אינו נוהג בחכמה, שהרי הנביא אומר עליו ויחכם מכל האדם-- פשוטו כמשמעו, הכי חכם שיש, אפילו יותר מרבו. אם כן, כנראה שלשלמה יש תוכנית מסודרת ומתוכננת היטב.

הקב"ה מבקש לנקום את עלבונם של ישראל מיד ואומר למשה, נקום ואחר תאסף. משה מנסה לפייס את השם ואינו מצליח לפייסו. אומר השם, אם אתה רוצה לחיות שנים הרבה או אלף שנים, לא יראו ישראל בשונאייהם ולא תיכבש מדין בידיהם. מיד אמר משה, מוטב יראו ישראל בשונאייהם ותיכבש מדין בידיהם. משה מוותר על חיו וזה מנהיג אמיתי, ששם את השיקולים האישיים בצד ורואה רק את טובת הכלל לנגד עיניו.

אומר משה: "רבונו של עולם, לי ראוי מיתה? שראיתי דרכיך ומעשיך ואורחותיך, שנאמר 'לא אמות כי אחיה ואספר מעשי י-ה'. ויש לנו להבין מדוע משתדל משה לפייס את הקב"ה, מה כ"כ חשוב לו? הגיע זמנו ללכת מן העולם ועליו לקבל זאת.

אומרת הגמרא בבא קמא (לח.): "ויאמר ה' (אל משה) אל תצר את מואב ואל תתגרר במלחמה. וכי מה עלה על דעתו של משה לעשות מלחמה שלא ברשות? אלא, נשא משה ק"ו בעצמו. אמר, ומה מדינים שלא באו אלא לעזור את מואב, אמרה התורה צרור את המדינים והכיתם אותם, מואבים עצמן לא כל שכן? אמר לו הקב"ה, לא כשעלתה על דעתך עלתה על דעתי. שתי פרידות טובות יש לי להוציא מהן, רות המואבייה ונעמה העמונית". מקשים התוספות: הק"ו של משה אינו נכון. הרי נצטוו ישראל אל תצר את מואב קודם הציווי של צרור את המדינים ואיך עשה משה ק"ו נגד צרור השם? הרי גם בלק לא היה ירא, שלא היו מוותרים להילחם בהם ישראל, אלא רק לקחת מהם כספים ואיך עשה משה ק"ו?

מתרץ השיטה המקובצת: "על אף שדיבור את תצר את מואב, קודם לציווי מדין. יודע היה משה שעתידים ישראל לרשת את ארץ מדין ונשא ק"ו לעצמו". מכאן מתעוררת קושיא אחרת, אם יודע משה שהולכים לכבוש את מדין, כיצד לא ידע על הדין, אל תצר את מואב וממילא לא היה עושה ק"ו.

אומר המגלה עמוקות: משה רבינו היה בטוח שתיקון העולם יהי בימיו ולטעם זה היה חפץ להיכנס לא"י ולהביא לגאולה השלימה, שאין אחריה עוד גלות. כמבואר בזוהר הקדוש, לעתיד לבוא משה יהיה מלך המשיח. ועל אף שבמקומות אחרים מובא שדוד הוא מלך המשיח, כבר תירץ אור החיים הקדוש שנשמת משיח תהיה כלולה משניהם.

לפי הדברים האלו, למשה ברור שהוא נכנס לארץ, מבטל כוח היצר הרע של ע"ז, בונה את ביהמ"ק ומביא את העולם לתיקון הסופי. יש לו בעיה אחת, מה עם דוד? אומר משה, אני אלחם במואב ורק את הזרע ממנו יצא דוד איני מכרית ואז ברגע שנשמתו תרד לעולם, זה יהיה התיקון הסופי. אמר לו הקב"ה, לא כאשר עלה על דעתך עלה בדעתך. משמע, בחשבון משה צודק, אבל יש פרט אחד סמוי ממש. הקב"ה רוצה להשאיר שתי נשמות (רות המואבייה ונעמה העמונית) וכי בעבור נשמות אלו, צריך להשאיר מיליוני אנשים השייכים לאומות אלו? ניתן לסמן את השושלת של רות, ממנה יצא דוד ואותם לשמר. כך מצאנו ששמרו ישראל על רחב כאשר החריבו את יריחו. אם כן, איזה סוד מסתיר הקב"ה ממש?

יודע שכאשר רוצה הקב"ה להוריד נשמה גבוהה לעולם, המקטרג לא מאפשר לה לרדת. נשמת דוד היא תיקון העולמות, אם תישאר רק משפחה אחת ממנה צריך לצאת דוד, המקטרגים יבאו להזיק את דוד. אבל כאשר משאיר הקב"ה אומה שלימה, אין הם יודעים מהיכן צריכה אותה נשמה לצאת ועוד שזו אומה של גויים, שפלה ואין מי שיקטרג עליהם. את זה משה אינו יודע והוא מבחינתו רוצה להגיע לתיקון השלם של העולם ולגלות את נשמת משיח.

משה לא הבין ש'אל תתגרר במלחמה' זה בעבור נשמת דוד ותכנן להשאיר את זרעו ולא ידע שיתכן קטרוג קשה. אם כן, מדוע מפייס משה את הקב"ה ורוצה לחיות? מה מעניין אותו? תאוות העולם? חלילה. אומר הילקוט, ראיתי את דרכך ומעשיך. אומר משה, אתה השם בחרת בי לגאול את ישראל ויודע אני את הדרך להגיע לתיקון העולם ולכן רוצה להשלים המהלך. אומר לו הקב"ה, יש לי שתי פרידות להוציא. מה הכוונה ל'י? הסוד שלי! הקץ אינו מגולה ושמור רק אצל הבורא ברוך הוא.

משה משנה את לשון הציווי של הקב"ה שציווה אותו נקום נקמת ישראל ואומר משה לעם, לתת נקמת השם במדין. אומר הכלי יקר, מה פשר שינוי הלשון? אמר הקב"ה, אלו עשו שתי רעות, אחת כלפי שמייים ואחת כלפי ישראל. כלפי שמייים, שהכשילו את ישראל בע"ז ועריות. כלפי ישראל, שגרמו למיתתם של 24 אלף. אמר הקב"ה, אני מחלתי על ע"ז ועריות אבל על מיתת בניי איני מוחל.

משה מדבר עם ישראל וראינו שאינם מוכנים לאבד את משה בשום אופן ולכן משנה משה את לשון הציווי ואומר לתת נקמת השם במדין. כאן כבר אינו משאיר מקום לשיקול דעת של ישראל, יש ציווי על נקמת ה'. אם היה אומר משה כלשון הציווי, 'נקמת ישראל! היו ישראל אומרים, אנו מוחלים על הפגיעה בנו ובלבד שמשה יישאר ולכן, משה משנה את לשון הציווי.

אך בעומק, אומר הקב"ה למשה, נקום נקמת ישראל ובוה הוא מעמיד אותו בניסיון עצום. אם מתחילה היה משה מבין שמדובר בנקמת ה', על אף שהיה מעוניין משה להגיע לתיקון הסופי, היה מתבטל רצונו אל מול רצון הבורא ברוך הוא. אבל ברגע שאמר לו הקב"ה, 'נקמת ישראל! היה משה יכול להתחיל לחשוב מה עדיף? שיראו ישראל את מדין מתים ואז הוא מסתלק מן העולם, או עדיף לוותר על נקמת ישראל בכדי להביא לתיקון השלם ללא גלויות נוספות. משה אוהב את הקב"ה ורוצה לגלות כבודו בעולם ולהביא לתיקון הסופי, על פני נקמת ישראל. ועוד, היה משה יכול להגיד לישראל כלשון הציווי. זו נקמה שלכם, וממילא היו מוותרים עליה בכדי להשאיר את משה איתם ואז לא היתה טענה על משה, זה משהו שלא בידיים שלו.

אבל משה למרות הכל, משנה את הלשון ואומר לישראל שזו נקמת השם, זאת בכדי שיבינו ישראל שאין אפשרות לדחות את הציווי ולבחור להגיע לתיקון השלם ולא נתן משה לעכב את המלחמה אפילו רגע אחד.

זו הכוונה, 'ונס אל אחד הערים האלו וחי'. כאשר יש רב כמשה, שכל השיקולים האמיתיים והרוחניים העומדים אל מול רצון השם שרוצה נקמה, בטלים ומבוטלים. ללא רב, אין חיות! אדם לבדו אינו יכול להגיע לתובנות הנכונות גם אם כל היום ישב ויקרא ספרים, הוא חייב להיצמד לאדם גדול שינחה אותו. על כן מגלים את רבו עימו, כיוון שללא הרב חיו כבר אינם חיים.

בשלושה מקומות בתורה כתוב 'בעצם היום הזה', אחד מהם בפטירת משה. עם ישראל אמרו לא ניתן להשם לקחת את משה. כיצד יעשו זאת? בכוח התפילה! כאשר אדם מבין שהוא עומד לאבד את חיו, הוא מתפלל מעומק ליבו ויכול להגיע עד כיסא הכבוד. על אחת כמה וכמה תפילת ציבור, שחשים שמאבדים את משה שהוא כל חיותם. אומר הקב"ה, לא יעזרו אפילו התפילות, 'בעצם היום הזה', משה יילקח ואין בידיכם לשנות זאת.

נמצא, שלכל אחד צריך להיות תלמיד חכם שממנו הוא מקבל תורה וחיות, שיש לו יראת כבוד ממנו שמונעת ממנו לעשות דבר כזה או אחר. כמובן שגם הרב צריך שהיה לו רב לקבל ממנו וכן הלאה. זה עומק הדברים: כל הפורש ממך, פורש מהחיים. חייב כל אדם להרגיל עצמו להיצמד לרב ולא להתחיל להגיד אין רבנים גדולים חלילה, שהרי יפתח בדורו כשמואל בדורו. עלינו להיות תמימים ובמקום בו האדם נמשך ומרגיש שבוטרת בו אהבת השם, שם עליו להיצמד.

אומר הילקוט שמעוני: כיוון שמשנה הסכים, היה קשה לפני השם שכנס עליו מיתה. משל למלך שהיה לו בן שמכעיסו והיה נוטל חרב להורגו ובכל פעם היתה עומדת אימו ומגינה על בנה שלא ירהגו. לימים מתה אשת המלך והיה מצטער ובוכה עליה, אמרו לו שריו: וכי זו הכי יפה שיאנך מקבל עליה נתחומים? אמר להם, וכי עליה אני בוכה? אלא על בני, שכל זמן שאימו קיימת ואני רוצה להורגו, עומדת וממלאת בי רחמים עליו ומי ישמור עליו עכשיו? אף הקב"ה קשה לפניו שכנס עליו (על משה) מיתה. שכל זמן שמשנה קיים, אם רוצה להשמיד את ישראל, מבקש הוא עליהם רחמים ועכשיו שמת, מי יעמוד ויבקש עליהם?

משה הוא הרב שמבקש על תלמידיו רחמים, מבטל את עצמו ואת חיו למען הכלל. זו החיות שמקנה הרב ולכן גולה הרב עם הרוצח בשגה. יהיה רצון שנבין ונפנים את החשיבות של החכם שיעמוד לנגד עיננו, שינהיג אותנו בדרך הישר וייתן לנו את חיותנו.